

Sini Roine

TARVEKARTOITUS ERITYISLASTEN JA -NUORTEN VAPAA-AJAN TOIMIN- NALLE KESKI-SUOMESSA – LIIKETOI- MINTASUUNNITELMAN TUEKSI

Opinnäytetyö

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomikoulutus

2025

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Sosionomi (AMK)
Tekijä/Tekijät	Sini Roine
Työn nimi	Tarvekartoitus erityislasten ja -nuorten vapaa-ajan toiminnalle Keski-Suomessa – liiketoimintasuunnitelman tueksi
Toimeksiantaja	Sini Roine
Vuosi	2025
Sivut	33 sivua (kansilehti-lähdeluettelon loppu), liitteitä 1 sivua
Työn ohjaaja(t)	Virve Jussila

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa erityistä tukea tarvitsevien lasten vapaa-ajan palveluiden nykytilaa ja tarvetta Keski-Suomen alueella ja tuottaa tietoa, jota voidaan hyödyntää myöhemmin liiketoimintasuunnitelman pohjana. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jossa kerättiin aineistoa kuuden sosiaali- ja terveysalan ammattilaisen puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää palveluiden nykytilaa, niihin liittyviä haasteita sekä kehittämismahdollisuuksia. Aineiston analysointi toteutettiin teemoittelun avulla.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että erityislasten vapaa-ajan palveluiden saavutettavuudessa on merkittäviä alueellisia eroja. Erityisesti pienemmissä kunnissa palveluita on vähän tai ei lainkaan. Esteitä osallistumiselle aiheuttavat myös tiedon puute, tilojen esteettömyysongelmat ja palveluiden maksullisuus. Haastateltavat korostivat, että palveluiden kehittämisessä tulee kuulla perheitä ja ammattilaisia sekä tarjota joustavia ja yksilöllisiä vaihtoehtoja.

Tulosten perusteella erityislasten vapaa-ajan palveluissa on selkeä kehittämisen tarve, ja uusi palvelu voisi täydentää nykyistä tarjontaa. Tutkimuksessa esiin nousseita ideoita ovat esimerkiksi liikkuva kerhotoiminta ja digitaalisten palvelujen hyödyntäminen. Saadut tulokset tukevat jatkokehittämistä ja voivat toimia perustana tulevalle palvelu- tai liiketoimintamallille.

Avainsanat: erityislapset, vapaa-aika, saavutettavuus, palveluiden kehittäminen, tarvekartoitus

Degree title	Bachelor of Social Services
Author (authors)	Sini Roine
Thesis title	Needs assessment for special needs children for leisure activities in Central Finland – Behind for a business plan
Commissioned by	Sini Roine
Time	2025
Pages	33 pages, 1 pages of appendices
Supervisor	Virve Jussila

ABSTRACT

The aim of this thesis was to find out what kind of free time services there are now for children with special needs in Central Finland, and what kind of services are still needed. The goal was also to get useful information for a business plan in the future.

The research was done as a qualitative study, and the data was collected by interviewing six professionals who work in education, social and health care. The purpose was to understand the current situation, the problems with the services, and how they could be made better. The data was analysed using the theming method.

The results showed that there are big differences between areas. In small areas nearby Jyväskylä, there are not many services, sometimes none. Also, many problems make it hard for children to join hobbies – like bad information, buildings that are not accessible, or if the activity costs too much. The professionals said that it is important to listen to families and offer flexible and personal options.

The study showed that there is a need for new kinds of services. For example, moving to a hobby club or online activities could help. The results give good ideas for improving the situation and are useful for planning new services or businesses in the future.

Keywords: children with special needs, leisure activities, accessibility, service development, needs assessment

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	ERITYISLASTEN VAPAA-AJAN PALVELUIDEN TARPEET JA SAAVUTETTAVUUS – TARVEKARTOITUS KESKI-SUOMEN ALUEELLA	8
2.1	Erityislapset ja -nuoret tutkimuksen kohteena	9
2.2	Erityislasten vapaa-ajan palveluiden merkitys	10
2.3	Perheiden näkökulma vapaa-ajan palveluissa	11
2.4	Haasteet erityislasten vapaa-ajan palveluiden toteutukselle	12
3	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -KYSYMYKSET	14
4	TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT.....	15
4.1	Laadullinen tutkimusmenetelmä	16
4.2	Tutkimusaineisto.....	16
4.3	Tutkimusaineiston käsittely ja säilytys	17
4.4	Tutkimusaineiston analysointi.....	18
4.5	Tutkimusaineiston otos	19
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET	20
5.1	Erityislasten vapaa-ajan palveluiden nykytila ja kehittämistarpeet	20
5.2	Palveluiden tilanne Keski-Suomessa.....	20
5.3	Palvelun saavutettavuus – (Välimatkat, kuljetukset, tietoisuus ja rahatilanne)	21
5.4	Kehittämistarpeet ja uuden palvelun mahdollisuudet	22
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	24
6.1	Vapaa-ajan palveluiden saavutettavuus ei ole kaikille tasa-arvoista .	25
6.2	Esteettömyys, tiedonsaanti ja rahatilanne vaikuttavat paljon	26
6.3	Palveluiden kehittäminen tulevaisuudessa	27
6.4	Jatkotutkimusideat	28
	LÄHTEET	30

LIITTEET

Liite 1. Haastattelurunko

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tehtävänä on kartoittaa erityislasten vapaa-ajan palveluiden tarvetta alan ammattilaisten näkökulmasta. Työssä kerätään aineistoa Keski-Suomen alueella toimivilta sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilta, joiden kokemuksia ja havaintoja analysoidaan teemojen avulla, laadullista tutkimusotetta hyödyntäen. Opinnäytetyö tuottaa arvokasta tietoa palveluiden nykytilasta ja kehittämistarpeista, ja sen löydöksiä tullaan hyödyntämään mahdollisen uuden palvelun suunnittelussa ja toteutuksessa.

Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten vapaa-ajan palveluiden kehittäminen on keskeinen osa heidän hyvinvointinsa edistämistä. Vapaa-ajan aktiviteetit tukevat lasten ja nuorten sosiaalista osallisuutta, oppimiskykyä, itseluottamusta ja kokonaisvaltaista elämänlaatua. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että strukturoitu ja tuettu vapaa-ajan toiminta voi ehkäistä syrjäytymistä sekä edistää sosiaalisia ja motorisia taitoja erityistä tukea tarvitsevilla lapsilla (Kuothesaho 2018, 42-43). Nykytilanteessa erityislasten vapaa-ajan palveluiden riittävyudessa ja saavutettavuudessa on kuitenkin merkittäviä puutteita. Palvelut ovat hajanaisia ja niiden alueellinen kattavuus vaihtelee suuresti. Niemisen, Rädyn ja Turusen (2017, 23) mukaan tarjonta on epätasaista, ja pienemmillä paikkakunnilla perheiden mahdollisuudet löytää sopivia vaihtoehtoja ovat usein rajalliset. Kaasalainen (2024, 35) puolestaan korostaa, että palveluiden kehittäminen edellyttää alueellista yhteistyötä ja monialaista lähestymistapaa, jotta voidaan vastata erityisryhmien tarpeisiin kattavasti.

On tärkeä tiedostaa, että opinnäytetyön taustalla vaikuttaa myös lainsäädäntö ja erityisesti sosiaalihuoltolaki (SHL 30.12.2014/1301), jossa korostetaan erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden oikeutta hyvinvointia tukeviin palveluihin. Sosiaalihuoltolaissa painotetaan asiakkaan edun ensisijaisuutta, neuvontaa ja ohjausta, hyvinvoinnin edistämistä, palvelutarpeen arviointia sekä yksilöllisten tukitoimien järjestämistä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015). Tämä opinnäytetyö pyrkii omalta osaltaan vastaamaan ohessa myös lainsäädännön Sosiaali- ja terveysministeriön asettamiin tavoitteisiin kartoittamalla, kuinka erityislasten vapaa-ajan palveluita voidaan kehittää niin, että ne tukevat mahdollisimman hyvin kohderyhmän tarpeita ja osallisuutta.

Kotirannan (2022, 16) mukaan erityistä tukea tarvitsevien lasten osallisuus vapaa-ajan toimintaan on edelleen puutteellista, ja perheiden arjessa koetaan usein haasteita palveluiden löytämisessä ja hyödyntämisessä. Tämän vuoksi on tärkeää tutkia ja kehittää uusia joustavia ja kokonaisvaltaisia ratkaisuja, jotka tukevat erityislasten osallistumista ja hyvinvointia.

Tutkimus pyrkii luomaan syvällisen ymmärryksen Keski-Suomen alueellisista tarpeista, joita erityislasten vapaa-ajan palvelut edellyttävät. Tämän opinnäytetyön työelämäkumppanina toimii tutkimuksen tekijä itse, sillä työn on tarkoitus toimia tarvekartoituksena, jota tullaan hyödyntämään myöhemmin kehitettävässä liiketoimintasuunnitelmassa mahdollisesti perustettavalle yritykselle. Työelämäkumppanin rooli on siten kaksijakoinen: ensinnäkin tutkimuksen toteuttajana, joka kartoittaa erityislasten vapaa-ajan palveluiden nykytilaa ja kehittämistarpeita, ja toisaalta tulevana palveluntarjoajana, joka hyödyntää tutkimustuloksia tulevaisuudessa palveluliiketoiminnan kehittämisessä.

Tutkimuksen tekijällä on erityislasten palveluihin liittyvää ammatillista osaamista sekä ymmärrystä kohderyhmän tarpeista, mikä tukee tutkimuksen käytännön sovellettavuutta. Tarvekartoituksen myötä voidaan tunnistaa Keski-Suomen alueella nykytilanteessa esiintyviä puutteita ja kehityskohtia. Onnistuessaan opinnäytetyö vahvistaa laatijan ymmärrystä erityislasten vapaa-ajan palveluiden tarpeista. Tämän myötä opinnäytetyössä tuotettu tieto ei jää vain akateemiseksi tarkasteluksi, vaan se toimii konkreettisenä perustana uuden palvelun, liikeidean ja mahdollisesti perustettavan yrityksen kehittämisessä.

Opinnäytetyön toteuttaminen tutkimuksellisenä työnä tarjoaa opinnäytetyön tekijälle arvokkaita valmiuksia kriittiseen tiedonhankintaan, tutkimusongelman rajaamiseen sekä aineiston analysointiin laadullisilla menetelmillä. Näiden taitojen kehittäminen tukee myös sosiaalialan ammatillista oppia ja erilaisten tilanteiden ymmärrystä.

2 ERITYISLASTEN VAPAA-AJAN PALVELUIDEN TARPEET JA SAAVUTETTAVUUS – TARVEKARTOITUS KESKI-SUOMEN ALUEELLA

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu erityislasten vapaa-ajan palveluiden tarpeiden ja saavutettavuuden ympärille. Erityislasten vapaa-ajan palvelut ovat keskeinen osa heidän hyvinvointinsa ja osallisuutensa tukemista, mutta palveluiden tarjonta ja saavutettavuus vaihtelevat huomattavasti eri alueilla ja eri toimijoiden välillä (Pikkupeura ym. 2020; THL 2023). Erilaisten palveluiden merkitys erityislapsille onkin jo aiemmin tunnistettu, ja ne voivat edistää muun muassa sosiaalisia taitoja, itsetuottamusta ja osallisuutta yhteiskuntaan (Pihlainen ym. 2019).

Kirjallisuudessa erityislasten palveluiden saavutettavuuden haasteita on tarkasteltu useasta eri näkökulmasta, kuten perheiden kokemuksina, palveluntarjoajien resurssien rajoitteina sekä alueellisina eroina palveluiden saavutettavuudessa. Tässä tutkimuksessa erityislasten vapaa-ajan palveluiden kehittämistä tarkastellaan tarvekartoituksen näkökulmasta, jonka avulla pyritään tunnistamaan, millaisia palveluja tarvitaan ja miten niitä voitaisiin kehittää paremmin saavutettaviksi ja käyttäjälähtöisiksi.

Terminologisesti tutkimuksessa käytetään yhtenäisesti käsitettä erityislasten vapaa-ajan palvelut, jolla tarkoitetaan kohderyhmälle suunnattuja harrastus-, kulttuuri- ja liikuntapalveluita, jotka voivat olla joko julkisesti tai yksityisesti järjestettyjä (Kuntaliitto 2021). Tämän käsitteen vakioiminen auttaa jäsentämään tutkimuksen aihepiiriä ja tekee lukijalle selkeäksi, millaisesta toimintaympäristöstä on kyse.

Kun tarkastelu keskittyy erikoislapsiin ja -nuoriin, on palveluiden suunnittelussa keskeistä huomioida lasten ja nuorten yksilölliset tuen tarpeet, jotta voidaan aidosti tukea heidän hyvinvointiaan ja osallisuuttaan. Erityislapsille ja -nuorille tuotettavan palvelun ensisijaisena tarkoituksena onkin edistää elämänlaatua, ehkäistä syrjäytymistä ja vahvistaa aktiivista osallistumista yhteiskunnan eri osa-alueilla, kuten koulutuksessa ja vapaa-ajalla (Närhi ym. 2020, 40).

2.1 Erityislapset ja -nuoret tutkimuksen kohteena

Erityisen tuen tarve voi liittyä esimerkiksi oppimisvaikeuksiin, neuropsykiatrisiin häiriöihin, fyysisiin rajoitteisiin tai sosiaalisiin taitoihin (THL 2023; Autismliitto 2023; TUVET 2023). Erityislapset muodostavat monimuotoisen ryhmän, jonka tarpeet edellyttävät yksilöllistä ja joustavaa tukea. Vuonna 2020 perusopetuksessa erityistä tukea sai 9,0 % oppilaista, mikä vahvistaa palvelujen tarpeen laajuutta. Tämä osuus on kasvanut edellisvuodesta, jolloin erityistä tukea sai 8,5 % oppilaista. Lisäksi tehostettua tukea sai 12,2 % oppilaista, joten yhteensä 21,3 % peruskoululaisista sai tehostettua tai erityistä tukea. (Tilastokeskus 2021).

Erityislasten tukeminen vaatii erityisesti varhaisen ja jatkuvan tuen mallia. Termillä "varhaisen ja jatkuvan tuen malli" viitataan Suomessa käytössä olevaan kolmiportaiseen tukijärjestelmään, jonka tavoitteena on tukea lasten oppimista ja kehitystä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja pitkäjänteisesti. Tämä malli koostuu kolmesta tasosta: yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Yleinen tuki on tarkoitettu kaikille lapsille, tehostettu tuki niille, jotka tarvitsevat enemmän ohjausta, ja erityinen tuki lapsille, joilla on merkittäviä tuen tarpeita. Tuen tarve arvioidaan jatkuvasti, ja tukitoimia mukautetaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. (European Agency 2024). Varhaisen tuen mallin vahvistajana tunnetaan myös Guralnick (2011, 6), jonka mukaan varhainen puuttuminen voi merkittävästi parantaa lasten ja nuorten oppimisvalmiuksia, itseluottamusta ja kykyä osallistua sosiaalisiin tilanteisiin. Tämän näkemyksen tukena toimii myös suomalainen tutkimus, jossa korostetaan monialaisten palveluiden ja tukiverkostojen merkitystä erityislasten hyvinvoinnin edistämässä (Saukko & Haukomäki 2019 14–16).

Inklusiivisten, eli mukaan ottavien ja osallistavien palveluiden tarve on erityisen tärkeä kohderyhmän hyvinvoinnin kannalta. Erityislasten vanhemmat kokevut usein, että palveluiden saavutettavuus ja laatu ovat puutteellisia. Tämä näkyy erityisesti alueellisten erojen kautta: esimerkiksi haja-asutusalueilla perheiden saatavilla olevat tukipalvelut voivat olla huomattavasti rajoitetumpia (Pihlainen ym. 2019, 22). Lisäksi Lehtosen (2012, 31–32) mukaan nuorten harrastusmahdollisuuksien kehittämisessä tulee huomioida erityisryhmien

osallistumisen esteet ja mahdollistaa heidän aktiivinen osallistumisensa vapaa-ajan toimintoihin.

2.2 Erityislasten vapaa-ajan palveluiden merkitys

Vapaa-aika on erityislasten ja -nuorten elämässä olennainen osa heidän hyvinvointiaan ja sosiaalista osallisuuttaan. Guralnickin (2011, 9) mukaan tuettu toiminta voi parantaa heidän itseluottamustaan, edistää oppimiskykyä ja tukea sosiaalisten taitojen kehittymistä. Tutkimukset osoittavat, että strukturoitu ja tuettu vapaa-ajan toiminta voi myös vähentää syrjäytymisen riskiä, erityisesti lapsilla, jotka tarvitsevat yksilöllistä tukea (Honkasilta ym. 2016).

Lapsilla ja erityislapsilla vapaa-aikaa ei tule nähdä viihteellisenä toimintana, vaan sillä on merkittävä vaikutus heidän kokonaisvaltaiseen kehitykseensä. Powrie ym. (2015, 993–1010) korostavat, että vapaa-ajalla luodut sosiaaliset verkostot ja ystävyysuhteet ovat usein lapsille tärkeämpiä kuin itse aktiviteetit. Tämä osoittaa vapaa-ajan palveluiden merkityksen myös sosiaalisen yhteenkuuluvuuden kannalta. Vapaa-aika ei täten voi olla pelkästään rentoutumista tai viihdettä, vaan sen tulisi mahdollistaa myös erityisnuorille kehittävä toiminta, jossa he voivat kokea itsensä osalliseksi erilaisissa yhteisöissä. Guralnickin (2011, 13) mukaan strukturoitu ja tuettu vapaa-ajan toiminta parantaa erityislasten sosiaalisia taitoja ja oppimiskykyä. Vapaa-ajan aktiviteetit voivat toimia terapeuttisina interventioina, jotka edistävät lasten itsenäisyyttä ja hyvinvointia.

Tutkimukset ovat tuoneet esille myös vanhempien kokemuksia palveluiden riittämättömyydestä sekä erityislasten kohtaamista esteistä, kuten kuljetusongelmista ja kustannuksista. Honkasilta ym. (2016) ovat painottaneet, että palvelumallit, jotka yhdistävät eri sektoreiden toimijoiden resurssit, voivat merkittävästi parantaa erityislasten vapaa-ajan kokemuksia.

Lisäksi osallistavat vapaa-ajan palvelut ovat osoittautuneet erityisen hyödyllisiksi. Fadare, Wacan ja Moreno (2024) esittävät, että osallistavat vapaa-ajan aktiviteetit tukevat sekä erityislasten osallistumista että heidän sosiaalisten taitojensa kehitystä. Myös Sanches-Ferreiran ja Alvesin tutkimus (2019, 229)

osoittavat, että osallistuminen vapaa-ajan aktiviteetteihin on tärkeä mittari tarjotun palvelun onnistumiselle. Vapaa-ajan toiminta tarjoaa erityisryhmille mahdollisuuden osallistua yhteisölliseen elämään ja parantaa elämänlaatua. Myös vanhempien näkökulmasta vapaa-ajan palveluiden saavutettavuus ja monimuotoisuus ovat keskeisiä tekijöitä lasten hyvinvoinnin edistämiseksi. Lastensuojelun Keskusliiton (2021) mukaan ammattilaisten, vanhempien ja lasten välisen yhteistyön kautta voidaan luoda palveluita, jotka vastaavat aidosti perheiden tarpeisiin.

2.3 Perheiden näkökulma vapaa-ajan palveluissa

Erityislapsen hyvinvoinnin tarkastelussa korostuu vahvasti perheen, erityisesti vanhempien rooli. Vanhemmat toimivat usein erityislapselle sekä hoitajina, järjestelijöinä että puolestapuhujina, ja heidän harteilleen jää lapsen arjen sujumisen pääasiallinen vastuu. Anttilan (2020, 18–19) tutkimuksessa korostuu, kuinka vanhempien jaksaminen ja perheen yhteinen selviytymiskyky vaikuttavat suoraan siihen, millaiseksi lapsen arki muodostuu. Kaski, Manninen ja Pihko (2012, 155) painottavat, että perheen ja ympäristön välinen vuorovaikutus on ratkaisevaa lapsen kehitykselle, ja arjen sujuvuus vaikuttaa suoraan myös kuntoutumiseen ja osallistumismahdollisuuksiin. Osallistuminen tavallisiin askareisiin kuten kotitöihin, arkisiin rutiineihin tai juhlahetkiin voi olla erityislapselle sekä kuntouttavaa että voimaannuttavaa – se luo tunnetta kuulumuksesta ja arvokkuudesta. Tutkimusten perusteella voidaankin todeta, että erityislapsen kehitystä ei voida tukea tehokkaasti, ellei samalla huomioida koko perheen tilannetta ja tarjota tukea myös vanhemmille heidän vaativassa ja usein kuormittavassa roolissaan. Päivittäisten rutiinien selkeys ja arjen enakoitavuus luovat paitsi turvaa lapselle, myös jaksamista vanhemmille, jolloin voimavaroja voidaan käyttää myös perheen muihin tärkeisiin osa-alueisiin.

Vaikka erityislapsen vapaa-ajan palvelut ovat tärkeä osa heidän kehitystään ja hyvinvointiaan, ei palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa aina huomioida riittävästi perheiden arjen todellisuutta. Usealle perheelle vapaa-ajan toimintaan osallistuminen ei ole itsestäänselvyys, joka toistuisi rutiinilla. Mahdollisia palveluita voi olla olemassa, mutta se ei takaa sitä, että ne ovat kaikille käytävissä. Aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa on todistettu, että erityislapsen

perheet kohtaavat monia arjen esteitä, jotka vaikuttavat suoraan siihen, voivatko lapset osallistua harrastuksiin tai vapaa-ajalla järjestettävään toimintaan (Kaasalainen 2024, 35–36; Kuotesaho 2018, 14).

On selvää, että erityislasten perheiden arki on usein kuormittavaa. Siihen voi erilaisia tukitoimia, kuten lääkärikäyntejä, terapiakäyntejä, koulun ja kodin välistä yhteistyötä sekä muita tukitoimia. Tällöin vapaa-ajan toiminta voi tuntua ylimääräiseltä, vaikka sille olisi suuri tarve. Pihlainen ym. (2019) huomauttavat, että vapaa-aika nähdään usein mahdollisuutena palautumiseen ja rentoutumiseen, mutta erityislasten kohdalla se vaatii usein lisäjärjestelyjä, kuten kuljetuksia tai avustajaresursseja.

Tarve uusille toimintamalleille ja palveluille nähdään yleisesti ottaen ilmeisenä. Kotirannan (2022, 16) mukaan erityistä tukea tarvitsevien lasten osallisuus vapaa-ajan toimintaan on edelleen puutteellista, ja perheiden arjessa koetaan usein haasteita palveluiden löytämisessä ja hyödyntämisessä. Tämän vuoksi on tärkeää tutkia ja kehittää uusia joustavia ja kokonaisvaltaisia ratkaisuja, jotka tukevat erityislasten osallistumista ja hyvinvointia.

2.4 Haasteet erityislasten vapaa-ajan palveluiden toteutukselle

Yksi selkeä tunnistettavissa oleva este osallistumiselle on tiedon puute. Erityislasten vanhemmilla voi olla vaikeuksia löytää heille soveltuvia palveluita, tai he eivät tiedä, miten niihin haetaan. Tieto voi olla jostakin syystä hajallaan ja vaikeasti löydettävissä, mikä voi korostaa epäsuhdassa olevan tiedon kautta epäarvoisuutta erilaisten perheiden välillä. (THL 2023)

Yhä useammalle erityislapselle ja -nuorelle epäarvoisuus voi näkyä myös taloudellisen kulman kautta. Monet erityislasten perheet elävät ilman erikoisnuorta tai -lasta sisältävää perhettä tiukemmalla taloudellisella resurssilla, sillä suurempi suuren osan käytettävissä olevasta rahasta voi kulua terapiaihin, lääkkeisiin ja muihin erityistarpeisiin liittyviin menoihin. Tämä voi johtaa siihen, että maksulliset harrastukset voivat jäädä pois, vaikka ne nähtäisiin lapsen hyvinvoinnin kannalta tärkeitä. Valtioavusteiset tukimallit ja kolmannen sektorin matalan kynnyksen palvelut voisivat helpottaa tätä tilannetta (Närhi ym. 2020, 33).

Pikkupeura ym. (2020, 68) sekä THL (2023) mukaan tilanne on se, että vapaa-ajan palvelut ovat keskeinen osa lasten ja nuorten hyvinvointia, mutta niiden saavutettavuuden tunnistetaan vaihtelevan huomattavasti eri alueilla. Keskeisimpiä saavutettavuuden esteitä nähdään juuri saatavilla olevien vapaa-ajan palveluiden hajanaisuus, puutteellinen tiedotus, kuljetusongelmat sekä taloudelliset tekijät (Pikkupeura ym. 2020, 68; THL 2023).

Palveluiden alueellinen epätasa-arvo on merkittävä ongelma erityisesti haja-asutusalueilla, joissa tuettuja vapaa-ajan palveluja on vähemmän tarjolla (Kuntaliitto 2021). Tämä johtaa siihen, että perheet joutuvat matkustamaan pitkiä matkoja tai jäävät kokonaan ilman palveluita. Tutkimukset ovat myös osoittaneet, että julkisten palveluiden rinnalle tarvitaan yksityisiä ja kolmannen sektorin tarjoamia palveluja, jotta saavutettavuus ja palvelujen monimuotoisuus voidaan taata (THL 2023).

Palveluiden esteettömyys ja soveltuvuus ovat myös keskeisiä kysymyksiä. Vaikka palvelut olisivat muodollisesti kaikille avoimia, ne eivät välttämättä ole käytännössä saavutettavia erityislapsille. Lehtonen (2012) korostaa, että osallistuminen edellyttää turvallisuuden ja hyväksynnän tunnetta – ei vain fyysistä osallistumista tai kulkeutumista järjestettävälle suorituspaikalle. Erikoislapsilla ja -nuorille esimerkiksi aistiyliherkkyys tai tietyt liikkumisrajoitteet voivat estää osallistumisen vapaa-ajan toimintaan.

Vanhempien jaksaminen vaikuttaa siihen, miten perhe pystyy osallistumaan vapaa-ajan toimintaan. Jos vanhempi on väsynyt, eivät voimat riitä kaiken järjestämiseen, vaikka palvelu olisi muuten tarjolla. Esimerkiksi Toroskaisen (2022) selvityksessä todetaan, että ”Vanhemman hyvinvointi vaikuttaa keskeisesti lapseen ja tämän arkeen. Vanhemman kokemat haasteet, kuten yksinäisyys, sosiaalisen tuen puute sekä stressi, ovat riskitekijöitä myös lapsen myönteiselle kehitykselle ja hyvinvoinnille.” Väsyneenä ja huolten piirittämänä vanhemman voi olla vaikea osoittaa lapselle tärkeitä tunteita, mikä voi aiheuttaa syyllisyyden tunteita ja heikentää perheen osallistumista vapaa-ajan toimintoihin.

Samoin aikataulut vaikuttavat – jos toiminta on hankalaan aikaan tai vaatii paljon järjestelyjä, moni perhe voi joutua jättämään sen väliin. Palveluohjaus voisi auttaa perheitä löytämään juuri heidän lapselleen sopivat mahdollisuudet. Tällä hetkellä tieto ei kulje tarpeeksi selkeästi, ja moni jää yksin. (Toroskainen 2022)

Yhteenvedona palveluita tulisikin kehittää entistä enemmän kohderyhmien, eli erikoislasten ja -nuorten sekä heidän perheidensä kanssa. Mikäli palveluita suunnitellaan tai kehitetään ilman erityisalaisten ja vanhempien ääntä, niistä voi tulla liian yleisluontoisia eivätkä ne vastaa todellista tarvetta. Toisaalta nykyiset palvelumuotoilun keinot mahdollistavat sen, että perheiden kokemukset ja toiveet pystytään ottamaan huomioon suunnittelun alusta lähtien. (Mäkelä & Ikkonen 2020)

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -KYSYMYKSET

Tutkimus perustuu lähtöoletukseen, että nykyiset vapaa-ajan palvelut eivät vastaa riittävästi erityislasten tarpeisiin. Toinen lähtöoletus on, että ammattilaisten kokemuksista ja näkemyksistä voidaan tunnistaa keskeisiä kehityskohteita, jotka voivat ohjata palveluiden suunnittelua ja toteutusta. Näitä oletuksia tunnustellaan keräämällä laadullista aineistoa puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilta, jotka suoritetaan Keski-Suomen alueella työskentelevien kuuden opetus- sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisen kanssa.

Tutkimuksellinen lähestymistapa tarjoaa opinnäytetyön tekijälle arvokkaita valmiuksia kriittiseen tiedonhankintaan, tutkimusongelman rajaamiseen sekä aineiston analysointiin laadullisilla menetelmillä. Näiden taitojen kehittäminen tukee myös ammatillista kasvua ja mahdollistaa uusien toimintatapojen hyödyntämisen esimerkiksi palvelua suunniteltaessa tulevaisuuden aikana.

Aiemmin mainittujen tavoitteiden lisäksi tutkimuksen merkitys korostuu Keski-Suomen alueella asuvien erityislasten ja -nuorten keskuudessa. Mikäli tutkimuksen sekä myöhemmin perustettavan liiketoiminnan myötä pystytään tarjoamaan aiempaa kohdistetumpi, laadukkaampi tai muilla tavoin helposti saatavilla oleva palvelu, tulee hyöty kulkeutumaan myös tutkimuksen kohderyh-

mälle. Mikäli tutkimuskysymykseen sekä alakysymyksiin onnistutaan löytämään vastaukset, voi tämä antaa arvokasta tietoa alueen erityislasten ja heidän perheidensä tarpeista.

Tutkimuskysymys:

1. *Millaisia kehittämistarpeita erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten vapaa-ajan palveluissa Keski-Suomessa ilmenee ammattilaisten kokemusten mukaan, ja miten palvelut voidaan kohdistaa peremmin kohde-ryhmän tarpeita vastaavaksi?*

Tutkimusongelmaan liittyvät alakysymykset käsittelevät kolmea selkeää teemaa, jotka liittyvät palveluiden saavutettavuuteen, palveluiden nykytilaan sekä tuleviin kehittämissuunnitelmiin. Näiden alakysymysten avulla pyritään erottamaan pääongelma sivuongelmista ja varmistamaan, että tutkimus pysyy tiiviisti rajattuna ja relevanttina.

Alatutkimuskysymykset:

1. *Millaisia haasteita erityislasten vapaa-ajan palveluiden saavutettavuuteen liittyy?*
2. *Miten nykyiset palvelut vastaavat erityislasten tarpeisiin ammattilaisten näkökulmasta?*
3. *Millaisia kehittämissuunnitelmia ammattilaisilla on uusien palvelujen suunnitteluun?*

4 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT

Tässä tutkimuksessa sovelletaan laadullista tutkimusotetta, koska se mahdollistaa erityislasten vapaa-ajan palveluihin liittyvien ilmiöiden syvällisen tarkastelun ja ymmärtämisen. Laadullisen tutkimuksen avulla voidaan tuottaa monipuolista tietoa palvelutarpeista ja haasteista, joita erityislasten ja heidän perheidensä kohtaavat vapaa-ajan palvelut sisältävät (Tuomi & Sarajärvi 2018, 23–24).

Aineistonkeruumenetelmänä käytetään puolistrukturoitua teemahaastattelua, sillä se mahdollistaa joustavan mutta systemaattisen tiedonkeruun (Tuomi &

Sarajärvi 2018, 64). Teemahaastatteluissa voidaan keskittyä keskeisiin aihealueisiin ja samalla antaa tilaa haastateltavien omille kokemuksille ja näkemyksille. Aineiston analyysimenetelmänä hyödynnetään teemoittelua, joka auttaa tunnistamaan ja jäsentämään erityislasten vapaa-ajan palveluiden keskeisiä tarpeita ja kehityskohteita (Eskola & Suoranta 1998, 175–176).

4.1 Laadullinen tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmän valinnassa on olennaista huomioida tutkimuksen tavoitteet, aineiston luonne sekä se, millaista tietoa tutkimuksella pyritään hankkimaan (Hirsjärvi ym. 2013, 35–36). Tässä tutkimuksessa laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusote valittiin, koska sen avulla voidaan syvällisesti ymmärtää erityislasten vapaa-ajan palveluiden saavutettavuutta ja kehittämistarpeita alan ammattilaisten näkökulmasta.

Laadullinen tutkimusmenetelmä soveltuu erityisesti sellaisiin tutkimuksiin, joissa tavoitteena on kartoittaa yksilöiden kokemuksia, näkemyksiä ja toimintakontekstia (Eskola & Suoranta 1998, 18). Tämä tutkimus tarkastelee, millaisia haasteita ja kehittämistarpeita erityislasten vapaa-ajan palveluihin liittyy sekä miten palveluja voitaisiin parantaa vastaamaan paremmin kohderyhmän tarpeisiin. Koska aihetta on tärkeää lähestyä osallistujien kokemusten ja asiantuntijuuden kautta, laadulliset tutkimusmenetelmät tukevat tutkimuksen tavoitteita parhaiten. Laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruu voi perustua monenlaisiin lähestymistapoihin, kuten haastatteluihin, havainnointiin tai dokumenttianalyysiin (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Metsämuurosen (2008) mukaan laadullisen tutkimuksen keskeinen lähtökohta on tutkittavan ilmiön kuvaaminen mahdollisimman rikkaasti ja kokonaisvaltaisesti. Sen sijaan, että pyrittäisiin yleistettäviin numeerisiin tuloksiin, kvalitatiivinen tutkimus tarkastelee kohderyhmän kokemuksia ja näkökulmia tietyssä kontekstissa (Eskola & Suoranta 1998).

4.2 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen aineisto kerättiin puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla, joiden tavoitteena oli kartoittaa alan ammattilaisten näkemyksiä erityislasten vapaa-

ajan palveluiden nykytilasta, haasteista ja kehittämistarpeista. Haastattelumenetelmän valintaan vaikutti sen joustavuus ja mahdollisuus kerätä syvällistä tietoa haastateltavien kokemuksista. Puolistrukturoitu haastattelu on erityisen hyvä valinta silloin, kun tutkittavaa ilmiötä halutaan tarkastella monipuolisesti ja antaa haastateltaville mahdollisuus tuoda esiin omia näkökulmiaan ja kokemuksiaan. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 35–36.)

Puolistrukturoidun teemahaastattelun valintaa tuli myös se, että erityislasten vapaa-ajan palveluiden tarvetta ei voida ymmärtää pelkästään määrällisten tietojen perusteella, vaan ilmiön tarkasteleminen vaatii avointa keskustelua, jotta päästään riittävälle syvyydelle ammattilaisten kokemusten ja näkökulmien huomioimista. Haastattelumenetelmän avulla oli mahdollista tunnistaa palveluiden keskeiset ongelmakohdat sekä ehdotuksia niiden kehittämiseksi.

Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa kysymykset on etukäteen määritelty teemojen tasolla, mutta haastattelutilanne antaa tilaa myös vapaamuotoiselle keskustelulle (Tuomi & Sarajärvi 2018, 64). Tämä mahdollistaa sekä tutkimuskysymyksiin vastaamisen että haastateltavien omien kokemusten ja asiantuntemuksen esille tuomisen.

Tutkimuksessa käytetty haastattelurunko koostui kolmesta pääteemasta, jotka yhdistyivät tiukasti tutkimuksen alakysymysten kanssa.

1. Erityislasten vapaa-ajan palveluiden nykytila Keski-Suomessa
2. Saavutettavuuden ja käytön haasteet
3. Palveluiden kehittämismahdollisuudet ja tarpeet

Teemahaastattelut toteutettiin ammattilaisten kanssa helmi- ja maaliskuussa 2025, ja ne kestivät 21–45 minuuttia. Haastattelut nauhoitettiin puhelimella ja myöhemmin ne litteroitiin varsinaista analyysia varten. Litteroinnin jälkeen tehtiin vielä aineiston teemoittelu laadullisen analyysin menetelmien mukaisesti (Hirsjärvi ym. 2013; Tuomi & Sarajärvi 2018, 79).

4.3 Tutkimusaineiston käsittely ja säilytys

Tutkimusaineistoa on käsitelty luottamuksellisesti ja hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen. Kaikki haastatteluaineisto on muokattu ja käsitelty siten, ettei yksittäisiä henkilöitä tai heidän yksityisyydensuojaansa voida tunnistaa tai

väärinkäyttää. Äänitallenteesta tehdyt litteroinnit on säilytetty tietokoneella, johon pääsee vain opinnäytetyön tekijä. Äänitallenteet ja litteroinnit hävitetään tietoturvallisesti käynnissä olevan projektin jälkeen. Tutkimuksessa on noudatettu vastuullisen tutkimuksen eettisiä periaatteita (TENK 2023).

4.4 Tutkimusaineiston analysointi

Tässä tutkimuksessa aineiston analyysimenetelmänä käytetään teemoittelua, joka on yksi yleisimmistä laadullisen aineiston analyysimenetelmistä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 121–122). Teemoittelu soveltuu erityisesti haastatteluaineiston käsittelyyn, sillä se mahdollistaa aineiston jäsentämisen merkityksellisiin kokonaisuuksiin ja auttaa tunnistamaan keskeisiä ilmiöitä (Eskola & Suoranta, 1998).

Aineiston analyysi eteni tutkimusta tehdessä vaiheittain. Ensin kaikki haastattelut litteroitiin, minkä jälkeen aineistoon perehdyttiin riittävän ymmärryksen muodostamiseksi. Tämän jälkeen litteroiduista teksteistä etsittiin merkityksellisiä ilmauksia, jotka liittyivät jollakin tavalla tutkimuskysymyksiin, esimerkiksi saavutettavuuteen, esteettömyyteen tai tiedonsaantiin. Nämä havaitut sitaattit kerättiin ylös ja eroteltiin muusta aineistosta ja niitä alettiin koodata, eli niille annettiin työvaiheen nimiä, jotka kuvasivat niiden sisältöä. Apuna käytettiin myös erilaisia tunnistamista helpottavia värejä, jotta sain alkuun kerättyä havaintoja litteroidusta tekstistä mahdollisimman ripeästi.

Seuraavassa vaiheessa samankaltaiset värit ja nimetyt ryhmät käytiin uudelleen kerran läpi ja pyrittiin yhdistämään mahdollisuuksien mukaan. Näin syntyi useita pienempiä kategorioita, jotka yhdistivät usean haastateltavan esille nostamia samankaltaisia havaintoja, jotka käsittelivät samaa teemaa. Seuraavaksi näistä alakategorioita vielä tiivistettiin ja niistä pyrittiin erottamaan ainoastaan teemoja, jotka liittyivät aiemmin tutkimuksessa esiin nostettuihin aihealueisiin ja tutkimus- sekä alakysymyksiin. Esimerkiksi useat palveluiden tietämättömyydestä tai järjestettävän palvelun tiedon puutteesta yhdistettiin ensin "tietoisuuden ongelmat" ja lopulta yhdistettiin muiden havaintojen kanssa osaksi tärkeää kokonaisuutta, eli palveluiden saavutettavuus -teemaa.

Teemoittelun etuna on, että se antaa tutkittaville ilmiöille selkeyttä ilman, että aineiston moninaisuus ja vivahteet katoavat (Palonen & Kylmä 2022, 282–284). Tässä tutkimuksessa erityistä huomio pyrittiin säilyttämään tiukasti Ennalta määritellyissä teemoissa sekä kiinnittämään huomiota siihen, miten erityislasten vapaa-ajan palveluiden tarpeet ja kehitysehdotukset nousevat esiin ammattilaisten puheessa. Lopuksi tutkimustulokset jäsennettiin siten, että ne tarjoavat konkreettista tietoa palveluiden kehittämiseksi ja voivat tukea myös myöhempää päätöksentekoa (Hirsjärvi ym. 2013).

4.5 Tutkimusaineiston otos

Tutkimusaineisto koostui kuudesta haastattelusta, joihin osallistui Keski-Suomen alueella työskenteleviä ja lasten sekä nuorten parissa toimivia ammattilaisia. Haastateltavat edustivat erilaisia erityislasten ja -nuorten parissa työskenteleviä ammattiryhmiä, kuten opettajia, erityisopettajia, erityislasten ja -nuorten ohjaajia sekä lähihoitajia. Haastateltavat olivat tutkimuksen tekijän ennestään tuntemia henkilöitä, joka helpotti aikataulujen sopimista sekä antoi myös ennalta vahvistuksen sille, että haastateltavat henkilöt sopivat tutkimuksen toteutukseen.

Otoksen muodostuksessa ei asetettu tarkkoja rajoituksia esimerkiksi työtehtäviin tai aiemman kokemuksen pituuteen, vaan tärkeää oli saada monipuolinen ja kattava näkemys erityislasten vapaa-ajan palveluiden tarpeista sekä kehittämismahdollisuuksista. Tutkimukseen valittava otos tulisivin valita niin, että otos edustaa riittävää ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä (Eskola & Suoranta 1998, 18). Kaikilla tutkimukseen osallistuvilla ammattilaisilla oli kuitenkin kokemusta erityislasten ja -nuorten kanssa työskentelystä, jolla varmistettiin heidän soveltuvuutensa tutkimukseen kohderyhmän näkökulmasta.

Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina, ja niiden kesto vaihteli noin 21 minuutista noin 45 minuuttiin. Haastatteluiden avulla pyrittiin saamaan syvälistä tietoa ammattilaisten kokemuksista ja näkemyksistä erityislasten vapaa-ajan palveluiden saavutettavuudesta, laadusta ja kehitystarpeista. Hirsjärven ym. (2013) mukaan laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että haastateltavilla on omakohtaista kokemusta tutkittavasta ilmiöstä, jotta heidän näkemyksensä voivat tarjota tutkimuskysymyksiin merkityksellisiä vastauksia.

Käytetyn otoksen tarkoituksena oli varmistua, että tutkimuksessa saadaan monipuolinen kuva erityislasten vapaa-ajan palveluiden nykytilanteesta Keski-Suomen alueella ja tutkimuksen löydöksenä olisi ammattilaisten tekemät havainnot. Tavoite oli, että erilaisten ammattilaisten taustojen huomioiminen mahdollisti sen, että tutkimuksessa voitiin tunnistaa palvelutarpeen asioita laajalla näkemyksellä. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 41, 47–48.)

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Jokainen haastateltu sosiaalialan ammattilainen toi esiin omia näkökulmiaan ja kokemuksiaan, mutta samalla haastatteluista saatiin vahvistuksia ennalta määritetyille teemoille ja oletuksille. Tässä osiossa käsitellään tarkemmin läpikäytyä ja analysoitua aineistoa ja sen perusteella tunnistettuja keskeisiä teemoja sekä aihealueita. Tutkimuksen tulosten tarkastelu on jaettu lukuihin sekä alalukuihin ennalta määritettyjen teemojen mukaisesti.

5.1 Erityislasten vapaa-ajan palveluiden nykytila ja kehittämistarpeet

Keskeisenä tavoitteena oli selvittää, millainen tilanne Keski-Suomen alueella on erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten vapaa-ajan palveluissa. Samalla pyrittiin saamaan tietoa siitä, mitä parannuksia ja kehitystarpeita näihin palveluihin liittyy. Haastattelujen tunnistettiin useita teemoja, jotka liittyivät esimerkiksi palveluiden nykytilaan, hintaan, välimatkoihin, kuljetuksiin sekä kokonaisvaltaiseen laatuun. Teemahaastatteluissa keskityttiin myös läpikäymään haasteita sekä sitä, millaisia ongelmia perheet ja lapset kohtaavat, yrittäessään käyttää tällä hetkellä tarjottuja palveluita. Seuraavissa alaluvuissa 5.2–5.4 käsitellään tutkimuksen keskeisiä löydöksiä ja käydään läpi haastattelujen perusteella nousseita havaintoja ennalta määritettyjen alateemojen mukaisesti.

5.2 Palveluiden tilanne Keski-Suomessa

Useat haastateltavat toivat esiin, että suurimmissa kaupungeissa erityislasten vapaa-ajan palveluita on tarjolla suhteellisen hyvin, mutta pienemmissä kunnissa tarjonta voi olla vähäistä tai jopa olematonta.

"Työskentelen itse Toivakassa, niin tiedän parhaiten sen kunnan tilanteesta. Vertailuna Jyväskylään on Toivakassa tietysti paljon vähemmän mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja, sillä en ole aivan varma, mutta pienillä paikkakunnilla ei välttämättä ole erityislapsille järkeä mitään erikoista ja järjestettyä toimintaa." (H3)

Haastatteluista kävi ilmi, että vapaa-ajan palveluiden riittämättömyys näkyy erityisesti niissä perheissä, joissa lapsi tarvitsee vahvempaa tukea osallistua seen harrastuksiin tai muihin vapaa-ajan aktiviteetteihin. Monet palvelut on suunnattu kaikille lapsille, mutta niiden soveltuvuus erityislasten tarpeisiin voi olla puutteellista.

"Moni toiminta on kyllä avoinna siten, että sinne otetaan myös erityislapsia, mutta käytännössä se ei ole suunniteltu erityislapsia varten. Pelkästään heille kohdistettua palvelua tarvittaisiin, koska se on selvää, ettei erityislapsset välttämättä selviä muiden mukana." (H1)

"Jyväskylässä on tietysti joitakin harrastuksia ja kerhoja, joihin erityislapsset voisivat osallistua, mutta en ole varma, että onko niissä välttämättä riittävästi osaavia ohjaajia, jotka osaa huomioida miten lasten kanssa toimitaan. On kuitenkin aivan eri asia toimia erityislapsen kanssa. Resurssit ovat varmasti heikot tarjota ja se näkyy." (H3)

Erityistä tukea tarvitsevien lasten perheet kokevat usein, että olemassa olevat vapaa-ajan palvelut eivät ole riittävän joustavia tai yksilöllisesti räätälöityjä. Tämä voi johtaa siihen, että perheet joutuvat joko mukauttamaan lapsen osallistumista huomattavasti tai jättämään palvelut kokonaan käyttämättä.

5.3 Palvelun saavutettavuus – (Välimatkat, kuljetukset, tietoisuus ja rahatilanne)

Palvelun saavutettavuus nousi yhdeksi merkittävimmistä haasteista erityislasten vapaa-ajan palveluiden hyödyntämisessä. Keski-Suomen alueella asutaan laajalla alueella ja pitkät etäisyydet voivat estää perheitä laittamastaan lapsia tarjolla oleviin kerhoihin / palveluihin, etenkin jos sinne järjestettyä tai tarjottua kyytiä ei ole saatavilla. Toisin sanoen, mikäli kunnan tai kaupungin tarjoamat kyytipalvelut eivät kata lapselle vapaa-ajan kuljetuksia.

"Vaikka Jyväskylässä olisi tarjolla sopiva palvelu, niin meillä töissä on kyllä huomattu, ettei vanhemmat välttämättä lähde kuskaamaan lapsia niihin. Moni jättää tämän vuoksi varmasti tulematta tai lapsensa ilmoittamatta." (H4)

Esteettömyys on toinen merkittävä tekijä, joka vaikuttaa palveluiden saavutettavuuteen. Monet julkiset ja yksityiset tilat eivät ole täysin esteettömiä, mikä voi rajoittaa erityislusten mahdollisuuksia osallistua vapaa-ajan toimintaan.

" Jos mietin varsinkin erityislapsia, jotka tarvitsevat jotakin apukeinoa kerhoon osallistumiseen, niin varmasti jotkut liikuntatilat ja harrastuspaikat on sellaisia, mihin ei pyörätuolilla tai apurilla pääse. Sinne jää varmasti silloin tulematta." (H1)

Maksut sekä taloudelliset tekijät nousivat myös esiin esteenä palvelun tarjoamiselle ammattilaisten näkemysten mukaan. Monesta erityislusten vapaa-ajan palvelut ovat maksullisia, ja perheet, joilla on jo ennestään paljon erityislapsen hoitoon ja kuntoutukseen liittyviä kuluja, voivat kokea palveluiden hinnan kohtuuttomaksi.

"Tietysti nykyään raha on tiukassa ja jossain perheessä aikaa ja rahaa kuluu niin, ettei enää ole varoja järjestää lapselle vapaa-ajan kerhoa tai palvelua, jos se maksaa. On kyllä ikävää, että maksulliset harrastukset eivät ehkä vain ole mahdollista toteuttaa, vaikka se lapsi niitä tarvitsisi." (H5)

Tiedonsaanti palveluista nousi myös esiin haasteena. Monet perheet eivät tiedä, mitä palveluita heidän lapselleen on tarjolla, ja tämä voi johtaa siihen, että olemassa olevat palvelut jäävät hyödyntämättä.

"Palveluita on, mutta ei kaikki tiedä mitä niitä on ja mihin olisi mahdollista osallistua. En tiedä miten tiedon saisi aina vietyä kaikista tarjolla olevista jutuista perheelle, vaikka varmaan jossain niistä onkin tieto tarjolla. Pitäisi olla vielä selkeämpää mistä näkee kaikki palvelut siten, että ne olisi yhdessä paikassa." (H6)

5.4 Kehittämistarpeet ja uuden palvelun mahdollisuudet

Tutkimuksessa tavoiteltiin myös konkreettisia asioita, joihin ammattilaiset voisivat antaa kehitysehdotuksia. Näitä tulotisiin myöhemmin hyödyntämään siten liiketoimintasuunnitelmassa sekä tulevaa palvelua suunniteltaessa. Selkeä

kehitysehdotus oli esimerkiksi se, että palveluja, kerhoja ja vapaa-ajan ohjelmaa tulisi olla tuen tarpeen tasosta riippumatta.

"Tärkeää olisi, että palveluita saisivat aivan kaikki lapset ja nuoret. Työssä sen näkee, ettei kaikki voi varmasti olla samoissa kerhoissa vapaa-ajan vieton palveluissa, koska lapset ovat tuossa iässä niin eri tasolla. Olisihan se hienoa, jos tarjolla olisi eri jutut erilaisille lapsille. Ne kutienkin tarvitsee niin erilaisia palveluita." (H3)

Erityisesti moniammatillisen yhteistyön merkitys korostui palveluiden kehittämisessä. Koulujen, sosiaali- ja terveystieteiden sekä järjestöjen välistä yhteistyötä tulisi vahvistaa, jotta erityislasten vapaa-ajan palvelut voitaisiin järjestää mahdollisimman tehokkaasti ja yhdenvertaisesti.

"Olisi hyvä, jos koulut ja vapaa-ajan toimijat tekisivät tiiviimpää yhteistyötä, jotta palvelut tukisivat lapsia kokonaisvaltaisesti." (H2)

Monet haastateltavat korostivat myös perheiden ohjauksen ja tuen merkitystä. Vanhemmille tulisi tarjota enemmän tietoa ja ohjausta siitä, miten he voivat löytää ja hyödyntää erityislasten vapaa-ajan palveluita.

"Vanhemmille voisi järjestää enemmän infotilaisuuksia ja ohjausta, jotta he tietäisivät, mihin palveluihin heidän lapsensa voisi osallistua." (H1)

Uuden palvelun kehittämisessä tulisi huomioida erityisesti joustavuus ja esteettömyys. Palveluiden tulisi olla helposti saavutettavia kaikille erityislapsille riippumatta perheen taloudellisesta tilanteesta tai asuinpaikasta. Lisäksi palveluiden suunnittelussa tulisi hyödyntää asiakaslähtöistä lähestymistapaa, jossa erityislasten ja heidän perheidensä tarpeet otetaan huomioon jo kehitysvaiheessa.

"Jos uutta palvelua tai ohjelmaa erityislapsille kehitetään, siinä pitäisi ottaa mukaan jo hyvissä ajoin lapset, niiden perheet ja heidän arjessa olevat apurit ja ammattilaiset. Muuten on kyllä vaikeeta keksiä just semmoinen palvelu mihin kaikki olisivat tyytyväisiä." (H6)

"Ei saa olettaa, että ollaan ammattilaisia ja tiedetään kaikki ja mikä toimii. Perheiltä ja lapsilta iteltään pitää kysyä, mikä toimii." (H2)

"Sellanen palvelu, joka ei maksa liikaa ja johon voi päästä helposti mukaan, olis tosi tärkeä. Varsinkin jos se ei oo vaan kaupungeissa, vaan myös muissa Keski-Suomen kunnissa. Jos miettii järjellä niin lapsiperheet harvemmin ihan keskustassa asustaaa vaan en on muuttanut isomman tilan ja asunnon perässä vähän kauemmas. Sit jos sieltä ei pääsekkään mukaan niin se on ikävää." (H4)

Haastattelujen perusteella erityislasten vapaa-ajan palveluita tulisi kehittää monipuolisemmiksi. Palveluiden tulisi ottaa paremmin huomioon, että kaikki erityislapset eivät tarvitse samanlaista tukea. Esimerkiksi jotkut lapset tarvitsevat henkilökohtaista ohjausta, kun taas toiset pärjäävät ryhmässä kevyemmällä tuella. Jos uutta palvelua kehitettäisiin, sen tulisi olla helposti saavutettavissa ja suunniteltu yhdessä niiden kanssa, joita se koskee – eli erityislasten ja heidän perheidensä kanssa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tavoitteena oli löytää vastaus tutkimuskysymykseen: Millaisia kehittämistarpeita erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten vapaa-ajan palveluissa Keski-Suomessa ilmenee ammattilaisten kokemusten mukaan, ja miten palvelut voidaan kohdistaa paremmin kohderyhmän tarpeita vastaavaksi? Opinnäytetyön tulokset kertoivat siitä, että erityislasten vapaa-ajan palveluissa on monia haasteita, mutta ne tarjoavat toisaalta paljon mahdollisuuksia kehittää toimintaa paremmaksi ja laadukkaammaksi.

Selkeää on, että saavutettavuudessa on eroja, eikä kaikilla ole samanlaisia mahdollisuuksia osallistua toimintaan. Alueelliset erot, tiedonsaanti ja taloudelliset esteet vaikeuttavat monen perheen arkea. Tulevassa palveluiden kehittämisessä pitää huomioida lasten erilaiset tarpeet ja se, että kaikki eivät tarvitse samaa määrää tukea, joka vaikuttaa suoraan kehitettävään ja tarjottavaan palveluun. Tulevaisuudessa Keski-Suomen alueella kehitettävän ja tarjottavan palvelun tulisi olla mahdollisuuksien mukaan monipuolinen, esteetön ja asiakaslähtöinen. Tämä nämä tunnistetut tulokset ja niiden tarjoaminen erityislasten palveluna on helpommin sanottu kuin tehty, mutta tämän tutkimuksen myötä voidaan selkeästi tunnistaa, että jo suunnitteluvaiheessa tiedon jakaminen ja vanhempien kuunteleminen ovat ensisijaisia kriteereitä rakennettavalle palvelulle.

Vaikka nykytilanteessa Keski-Suomen alueella tunnustetaan myös haasteita ja kehityskohtia erityislasten ja -nuorten palveluissa, niin on hyvä muistaa, että niitä pystytään tulevaisuuden ratkaisuilla myös muuttamaan. Tämän työn pohjalta voidaan ryhtyä kehittämään palvelua, joka tarjoaa erityislapsille mahdollisuuden osallistua heille sopivaan ja mielekkääseen toimintaan. Tavoitteena on, että myös he voivat nauttia vapaa-ajastaan omista lähtökohdistaan käsin. Jokaisella lapsella on oikeus merkitykselliseen vapaa-aikaan – ja tämän opin- näytetyön myötä ollaan askel lähempänä sitä, että tämä oikeus toteutuisi myös käytännössä.

6.1 Vapaa-ajan palveluiden saavutettavuus ei ole kaikille tasa-arvoista

Selkeästi tunnistettu havainto oli, että erityislasten vapaa-ajan palveluiden saavutettavuus vaihtelee paljon eri alueilla Keski-Suomessa. Esimerkiksi Jyväskylässä erityislapsille tarjottuja palveluita on enemmän, mutta pienemmissä kunnissa, joita Keski-Suomessa on useita, niin palveluita voi olla vähän tai ei ollenkaan. Tämä ilmiö on tunnistettu myös aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa: alueelliset erot ovat yksi suurimmista esteistä erityislasten osallistumiselle (Pikkupeura ym. 2020; Pihlainen ym. 2019). Selkeä johtopäätös onkin, että erityislapsset eivät ole tasavertaisessa asemassa riippuen siitä, missä he asuvat – tämä vahvistaa myös Pihlainen ym. (2019) esiin nostamaa huolta alueellisesta eriarvoisuudesta.

Tulevaisuuden tavoitteena tulisi olla se, että jokainen lapsi saisi mahdollisuuden osallistua harrastuksiin. Tulevaisuudessa he, ketkä palvelua ja liiketoimintaa erityislapsille kehittävätkin, niin heidän on tärkeää miettiä, miten palvelut saataisiin vietyä tarjolle myös alueen pienemmille paikkakunnille. Kaikilla lapsilla pitäisi olla oikeus mielekkääseen vapaa-aikaan, eikä se saa riippua siitä, asuuko kaupunkien keskustassa vai haja-asutuksessa maaseudulla. Tämän myötä on helppo vahvistaa Lehtosen (2012) tekemä aiempi havainto, että saavutettavuuden ohella palveluiden tulee olla osallisuutta tukevia ja yhdenvertaisia.

Myös eriarvoisuus nousi selvästi ammattilaisten tietoisuuteen siitä, kenelle palvelut ovat kohdistettu. Haastateltavien ammattilaisten mukaan lapset, jotka tarvitsevat erityisen paljon tukea tai tukea vaativaa toimintaa, voivat jäädä

usein ilman sopivia harrastusmahdollisuuksia. Kuten ymmärrettävää on, tietyt harrasteryhmät eivät aina sovi heille, jos resurssit eivät riitä tarjoamaan riittävä osaamista, riittävä määrää ohjaajia tai koulutettua henkilökuntaa heitä varten.

6.2 Esteettömyys, tiedonsaanti ja rahatilanne vaikuttavat paljon

Tärkeä havainto oli myös se, että vapaa-ajan palvelut eivät ole aina helposti saavutettavissa myös muiden kuin alueellisten erojen kautta. Haastatteluissa havaittiinkin monta käytännöllistä estettä, jotka voivat estää erityislasta tai -nuorta osallistumasta harrastuksiin. Yksi tunnistettu este osallistumiselle saattoi olla myös fyysinen saavutettavuus. Kaikki harrastetilat, joissa vapaa-ajan toimintaa järjestetään, eivät välttämättä ole esteettömiä. Taustalla voikin olla tilanne, etteivät harrastetilat välttämättä sovi pyörätuolia tai muuta liikkumisen apuvälinettä käyttäville lapsille.

Yksi mahdollinen ratkaistava haaste liittyy myös tiedon saantiin. Moni perhe ei yksinkertaisesti tiedä, mitä palveluita alueella on erityislapsille ja -nuorille tarjolla. Tämä voi johtua siitä, että tieto ei tavoita perheitä, tai siitä, että tarjotuista palveluista ei kerrota riittävän selkeästi tai kootusti. Usein tilanne voi olla se, että tiedot vapaa-ajan toiminnasta ovat hajallaan tai liian vaikeasti löydettävissä. Haastateltavat ammattilaiset ehdottivat, että vapaa-ajan toiminnalle etenkin tässä kohderyhmässä tulisi olla yksi selkeä paikka, josta kaikki palvelut löytyvät helposti. Helpoimmin tämä kävisi varmasti, mikäli olisi esimerkiksi koottu verkkosivu, mistä kaikki tieto ja mahdollinen vapaa-ajan toiminta vaihtoehtoiseen löytyisi. Samanlainen ehdotus nousee esiin myös Toroskaisen (2022) raportissa, jossa painotetaan selkeän tiedottamisen ja ohjauksen merkitystä vanhempien jaksamisen tukena.

Kolmas selkeästi tunnistettava este oli ammattilaisten näkemyksen mukaan perheiden taloustilanne ja siihen liittyvät vaatimukset. Erityislapsen arkeen liittyy usein paljon kustannuksia vaativia toimenpiteitä, jolloin maksulliset harrastukset voivat jäädäkin pois vanhempien tai läheisten taloudellisen tilanteen vuoksi. Joskus juuri ne lapset, jotka tarvitsisivat eniten tukea ja toimintaa vapaa-ajalla ja kehityksen tueksi jäävätkin vapaa-ajan toiminnan ulkopuolelle, koska perheellä ei ole varaa maksaa tai kustantaa toimintaa. Tietysti joissakin

tilanteissa tätä pyritään avustamaan esimerkiksi julkisen tuen avulla, mutta se ei yksissään riitä ratkaisemaan haastetta.

6.3 Palveluiden kehittäminen tulevaisuudessa

Tutkimuksessa nousi vahvasti esille, että uuden palvelun kehittämisessä tulee kuulla niitä, joita asia koskee – erityislapsia ja -nuoria, heidän perheitään sekä alan koulutettuja ammattilaisia. Tämä vastaa Mäkelän ja Ikkosen (2020) näkemystä, jossa käyttäjien osallistaminen on palvelun kehittämisen lähtökohta. Myös Lastensuojelun Keskusliiton (2021) mukaan palveluiden kehittämisessä on tärkeää huomioida perheiden kokemukset ja arjen todellisuus.

Ammattilaisten kanssa käydyssä haastattelussa kävi myös ilmi, että vanhemmille voisi antaa enemmän ohjausta ja neuvontaa palveluista. He tarvitsevat tukea esimerkiksi muilta perheiltä, jotka ovat vastaavassa tilanteessa. Vanhemmat pystyivät täten valitsemaan lapselleen sopivaa toimintaa ja he pääsivät vaihtamaan ajatuksia eri palveluista ja mahdollisuuksista. Parhaassa tapauksessa yhteisöt erityislasten ja -nuorten ympärillä voivat tarjota myös sosiaalisia suhteita kohderyhmän vanhemmille. Vanhemmille vapaa-ajan palvelun yhteyteen voi rinnastua myös tietynlaista vertaistukea, jossa he voivat vaihtaa ajatuksia muiden samassa tilanteessa olevien vanhempien kanssa – kaikesta tilanteeseen liittyvästä, tai muusta elämän asiasta.

Tutkimuksen myötä selkeää oli myös se, että palveluiden pitäisi olla joustavia. Kaikille ei sovi samat toimintamallit ja raamit, vaan tarvitaan vaihtoehtoja ja yksilöllistä tukea. Tälle toki haasteena on esimerkiksi kulujen nousu, sillä on selvää, että yksilöidyt palvelut ovat selvästi isomman joukon palveluita kalliimpia. Valitettavaa on, että jotkut erityislapset voivat toimia myös suuremmissa ryhmissä, kun puolestaan toisille henkilökohtainen ohjaus on lähes välttämätöntä.

Pohdin esimerkiksi liikkuvaa kerhotoimintaa, joka vierailisi säännöllisesti eri kunnissa, millä voitaisiin ratkaista ongelma palvelun liiallisen etäisyyden ratkaisuksi. Samoin matalan kynnyksen toiminta, johon erityislapset ja nuoret voisivat tulla ilman suuria ennakoivalteluita tai erillisiä hakemuksia, olisi aina isompaa suunnittelua parempi. Myös matalan kynnyksen toiminta, johon pääsee ilman erillisiä hakemuksia, olisi tarpeellinen. Selkeä yhteys matalan

kynnyksen saavutettavuudelle näkyi aiemmin mm. Pihlainen ym. (2019) ja Sanches-Ferreira & Alves (2019) tutkimuksissa. Myös heidän näkemyksissään korostui, että mahdollisuus osallistua toimintaan ilman ennakkovaatimuksia lisää myös osallisuuden kokemusta. Pohdin ammattilaisten kanssa sitä, että digitaaliset palvelut, kuten etäkerhot tai virtuaaliharrastukset, voisivat olla yksi mahdollisuus lisätä saavutettavuutta erityisesti haja-asutusalueilla. Tämä toisaalta lisää digitaalisten laitteiden äärellä vietettävää ruutuaikaa, joka on etenkin lasten ja nuorten nykypäivän haaste.

Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että Keski-Suomen alueella on tarve kehittää erityislasten vapaa-ajan palveluita kokonaisvaltaisesti. Vaikka monilla alueilla tehdään jo paljon, on vielä paljon tehtävää, jotta palvelut olisivat aidosti kaikkien saavutettavissa. Tulevaisuudessa olisi hyvä ottaa käyttöön palvelumuotoilun menetelmiä, joissa käyttäjien tarpeet ja toiveet ovat kehittämisen keskiössä. Tietysti ehtona sille, että jo palveluvaiheessa pystytään ottamaan kohderyhmien (erityislapset ja -nuoret sekä heidän perheensä) mukaan palvelun suunnitteluun, niin palvelun tarjoajan sekä henkilökunnan tulee olla asiassa motivoituneena mukana. Sosiaalialalla ei riitä se, että palvelut saadaan muotoiltua hienoiksi ja kannattaviksi luvuiksi, vaan toiminnan tulee olla intohimoista ja sosiaalialan ammattilaisten vetämää. Näen tärkeäksi, että etenkin erityisryhmillä, joihin myös erityislapset ja -nuoret kuuluvat, niin henkilökunnan tulee olla koulutettua ja motivoitunutta, jotta myös toiminta on laadukasta ja turvallista.

6.4 Jatkotutkimusideat

Tässä opinnäytetyössä tehtävien havaintojen ja löydösten perusteella on helppo todeta, että aiheen tutkimista tulee ehdottomasti jatkaa tulevaisuudessa. Tässä opinnäytetyössä kuultiin vain muutamien ammattilaisten näkemyksiä, mutta jatkossa aihe voisi keskittyä kysymään asiasta esim. perheiltä, joilla on erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Esimerkiksi kyselytutkimuksella muotoilulla voitaisiin selvittää, millaisia vapaa-ajan palveluita perheet käyttävät, mitä haasteita he kohtaavat ja mitä uusia palveluita he toivoisivat. Ammattilaisten sijasta tutkimuksen kohdistaminen suoraan palvelun kohteeseen voisi tarjota tarkempaa ja ajankohtaista tietoa siitä, mikä oikeasti toimii

hyvin ja mitä pitäisi vielä kehittää. Yksi potentiaalinen aihe voisi olla digitaalisten palveluiden käyttö ja kehitys erityisnuorten vapaa-ajan välineenä. Erilaiset etäkerhot tai verkkoharrastukset auttaisivat varmasti lapsia ja nuoria, jotka asuvat syrjäseudulla tai eivät voi osallistua paikan päällä. Näistä palveluista voisi esimerkiksi tehdä kokeiluversion, josta voisi kysyä palautetta sekä lapsilta että vanhemmilta.

Lisäksi olisi hyvä tutkia kasvatustieteen ammattilaisten näkökulmasta, millaista osaamista työntekijät tarvitsevat ohjatessaan erityislapsia vapaa-ajalla. Kaikilla vapaa-ajan palveluiden ympärillä työskentelevillä henkilöillä ei välttämättä ole tarpeeksi koulutusta tai kokemusta juuri erityisryhmien kanssa toimimiseen, joka näkyy puolestaan siinä, miten ammattilaiset voivat tunnistaa erilaisia tarpeita, joita nuorilla on. Jatkotutkimus voisi keskittyä selvittämään esimerkiksi millaista koulutusta kaivataan tai miten työntekijöitä voitaisiin tukea paremmin työssään erityisnuorten kanssa?

Uskon, että tutkimukset näiden aiheiden ympärillä voi tarjota tutkimuksen tekijälle, lukijalle sekä koko sosiaalialan kentälle kehitystä, joka näkyisi korkeampana palvelun laatuna. Täten saataisiin aikaan palveluita, jotka vastaavat vielä tarkemmin oikeisiin tarpeisiin ja ovat kohderyhmälle paremmin saavutettavissa.

LÄHTEET

Anttila, U. 2020. Erityislapsen vanhempana. Voimavaroja hyvään elämään. Helsinki: Kirjapaja.

Autismiliitto. 2023. Autismikirjon lapset ja nuoret – opas ammattilaisille, neuvo-
loihin, perhekeskuksiin, varhaiskasvatukseen ja läheisille. WWW-dokumentti.
Saatavissa: <https://autismiliitto.fi/wp-content/uploads/2023/02/A4-Autismikirjon-lapset-ja-nuoret-OPAS.pdf> [viitattu 11.5.2025].

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Osuuskunta vastapaino.

European Agency for Special Needs and Inclusive Education. 2024. Country Information: Finland – Systems of support and specialist provision. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.european-agency.org/country-information/finland/systems-of-support-and-specialist-provision> [viitattu 8.5.2025]

Fadare, S. A., Wacan, J. G., Moreno, H. R., Tecson-Casane, F. H., Catalan, A. S. & Insisto, R. O. 2024. Valuing Inclusive Recreational Activities for Special Children: Leave No One Behind. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.propulsiontechjournal.com/index.php/journal/article/view/5539> [viitattu 4.5.2025].

Guralnick, M. J. 2011. Why early intervention works: A systems perspective. *Infants & Young Children*. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.researchgate.net/publication/51089126_Why_Early_Intervention_Works_A_Systems_Perspective [viitattu 4.5.2025].

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Helsinki: Tammi.

Honkasilta, J., Ahtiainen, R., Hienonen, N., & Jahnukainen, M. (2016). Inclusive and special education and the question of equity in education: The case of Finland. *The SAGE Handbook of Special Education*. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/a409858d-acd8-4168-bd7e-d07bbcdb071f/content> [viitattu 11.5.2025].

Mäkelä, T. & Ikkonen, T. 2020. Valon pilkahduksia – Pieni kirja taidekokeiluista lapsiperheiden kanssa. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.xamk.fi/app/uploads/sites/2/2024/12/valon_pilkahduksia_pieni_kirja_taidekokeiluista_lapsiperheiden_kanssa_makela_ikkonen_2020.pdf [viitattu 11.5.2025].

Kaasalainen, E. 2024. Erityistä tukea tarvitsevien nuorten vapaa-ajan toiminnan kehittäminen. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Järjestö- ja nuorisotyö. Opin-
näytetyö. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2024113031515> [viitattu 7.5.2025].

Kaski, M., Manninen, A & Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. 5. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kotiranta, H. 2022. Erityistä tukea tarvitsevat lapset osalliseksi iltapäivätoimintaan. Laurea-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan käytäntöjen asiakaslähtöinen kehittäminen. Opinnäytetyö. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2022100320788> [viitattu 7.5.2025].

Kuntaliitto. 2021. Vapaa-aikapalvelut sote-uudistuksen yhdyspinnalla. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/ajankohtaista/2021/vapaa-aikapalvelut-sote-uudistuksen-yhdyspinnalla> [viitattu 7.5.2025].

Kuotesaho, M. 2018. Erityistä tukea tarvitsevien lasten perheiden hyvinvoinnin tukeminen. Oulun ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201801241605> [viitattu 7.5.2025].

Lastensuojelun Keskusliitto. 2021. Miten perhekeskukset rakennetaan perheiden tarpeita vastaaviksi? WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.lskl.fi/artikkelit/miten-perhekeskukset-rakennetaan-perheiden-tarpeita-vastaaviksi/> [viitattu 4.5.2025].

Lehtonen, K. 2012. Nuorten harrasteliikunnan kehittäminen 1999–2011. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja. Raportti. Saatavissa: <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2019/09/Nuorten-harrasteliikunta.pdf> [viitattu 4.5.2025].

Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. 3. painos. International Methelp.

Nieminen, E., Rätty, V., & Turunen, S. 2017. Lapsiperheiden sosiaalipalvelut Etelä-Karjalassa: Opas perheille ja ammattilaisille. Saimaan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2017120419748> [viitattu 4.5.2025].

Närhi, H., Pesonen, E., & Vanha-Vähäaho, S. 2020. Erityislapset perhetyössä: Näkökulmia ammattilaisten kokemuksista. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto. Opinnäytetyö. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2020100520963> [viitattu 4.5.2025].

Palonen, M. & Kylmä, J. 2022. Avoin haastattelu ja teemahaastattelu aineistonkeruumenetelminä laadullisessa hoitotieteellisessä tutkimuksessa. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128992> [viitattu 7.5.2025].

Pihlainen, H., Laukkanen, M., & Piispa, J. 2019. Ensitieto-opas erityislapsiperheiden kohtaamiseen lastenneuvolassa. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Terveystieteiden koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019112522370> [viitattu 7.5.2025].

Pihlaja, P & Viitala, R. 2018. Varhaiserityiskasvatus. Keuruu: PS-kustannus.

Pikkupeura, V., Asunta, P., Villberg, J. & Rintala, P. 2020. Tukea tarvitsevien lasten vapaa-ajan liikunta-aktiivisuus, ohjattu liikunnan harrastaminen ja liikunnan esteet. Verkkojulkaisu. Saatavissa: https://www.lts.fi/media/liikunta-tiedelehden-artikkelit/1_2020/lt_1_2020_s62-69.pdf [viitattu 7.5.2025].

Powrie, B., Kolehmainen, N., Turpin, M., Ziviani, J. & Copley, J. 2015. The meaning of leisure for children and young people with physical disabilities: a systematic evidence synthesis. *Developmental Medicine & Child Neurology*, WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/dmcn.12788> [viitattu 4.5.2025].

Sinkkonen-Suomalainen, S. 2014. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kymen piirin Kouvolan alueen ammatillisten perhepalveluiden kehittämishaasteet. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201404305471> [viitattu 4.5.2025].

Sanches-Ferreira, M., Alves, S., Silveira-Maia, M., Gomes, M., Santos, B. & Lopes-dos-Santos, P. 2019. Participation in leisure activities as an indicator of inclusion: A comparison between children with and without disabilities in Portugal. *European Journal of Educational Research*. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://doi.org/10.12973/eu-jer.8.1.221> [viitattu 7.5.2025]

Saukko, P & Haukomäki, H. 2019. Musiikkiterapian vaikutus kehitysvammaisten lasten, nuorten ja aikuisten toimintakykyyn. Kirjallisuuskatsaus. WWW-dokumentti. Sosiaali- ja terveysturvan raportteja. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/306211/Raportteja18.pdf?sequence=6> [viitattu 7.5.2025]

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Tilastokeskus. 2021. Erityisopetus 2020. Koulutus 2021. Helsinki: Tilastokeskus. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://stat.fi/til/erop/2020/erop_2020_2021-06-08_fi.pdf [viitattu 7.5.2025].

TENK 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittelemisen Suomessa. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf. [viitattu 7.5.2025].

THL. 2023. Lasten ja nuorten palveluiden yhdenvertainen saavutettavuus. Työpaperi 2023:006. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146346/TY%C3%962023_006_Lasten%20ja%20nuorten%20palveluiden%20yhdenvertainen%20saavutettavuus_s_korjattu%20280323.pdf [viitattu 7.5.2025].

THL. 2023. Tuen tarpeet ja tukimuodot. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut/tuen-tarpeet-ja-tukimuodot> [viitattu 11.5.2025].

Toroskainen, P. 2022. Mitä lapsiperheille kuuluu? Selvitys vanhemmuuden tuen tarpeista. Pelastakaa Lapset ry. Raportti. Saatavissa: <https://pelastakaa-lapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2022/04/06100434/mita-lapsiperheille-kuuluu-selvitys-2022.pdf> [viitattu 7.5.2025].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

TUVET. 2023. Mitä vaativa erityinen tuki on? Tutkimusperustaista vaativan erityisen tuen kehittämistä. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.tu-vet.fi/vaativa-erityinen-tuki/> [viitattu 4.5.2025].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Van Dyck, P. C., McPherson, M., Strickland, B. B., & Newacheck, P. W. 2002. The national survey of children with special health care needs. *Ambulatory Pediatrics*. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1530156705600809?via%3Dihub> [viitattu 11.5.2025].

HAASTATTELURUNKO

Teema	Kysymys
Taustatiedot	<p>1. Kerro lyhyesti taustastasi: mikä on ammattinimikkeesi ja millaisessa organisaatiossa työskentelet?</p> <p>2. Kuinka kauan olet työskennellyt erityislasten parissa?</p> <p>3. Millaisia kokemuksia sinulla on erityislasten vapaa-ajan palveluista työsi kautta?</p>
Nykyisten palveluiden tilanne ja riittävyys	<p>4. Millaisia vapaa-ajan palveluita erityistä tukea tarvitseville lapsille ja nuorille on tällä hetkellä saatavilla Keski-Suomessa?</p> <p>5. Miten hyvin nykyiset palvelut vastaavat erityislasten ja heidän perheidensä tarpeisiin?</p> <p>6. Millaisia puutteita tai kehittämistarpeita näet tällä hetkellä tarjolla olevissa vapaa-ajan palveluissa?</p> <p>7. Millaisia eroja olet havainnut palveluiden saavutettavuudessa eri alueilla tai eri asiakasryhmien välillä?</p>
Haasteet ja esteet palveluiden hyödyntämisessä	<p>8. Mitkä tekijät vaikeuttavat erityislasten pääsyä vapaa-ajan palveluiden piiriin?</p> <p>9. Onko perheillä mielestäsi riittävästi tietoa tarjolla olevista palveluista?</p> <p>10. Millaisia resursseihin liittyviä haasteita näet erityislasten vapaa-ajan palveluiden järjestämisessä? (esim. rahoitus, henkilöstö, tilat)</p> <p>11. Millaisia muita esteitä erityislapsen ja heidän perheensä kohtaavat vapaa-ajan palveluiden käytössä?</p>
Kehittämistarpeet ja uuden palvelun mahdollisuudet	<p>12. Millaisia uusia palveluita tai toimintamalleja erityislasten vapaa-ajan tukemiseksi tarvittaisiin?</p> <p>13. Mitkä ovat tärkeimmät asiat, jotka tulisi ottaa huomioon uutta palvelua suunniteltaessa?</p> <p>14. Millaisia yhteistyötahoja palveluiden kehittämiseen voisi tai pitäisi mielestäsi ottaa mukaan?</p> <p>15. Miten voit kuvitella uuden palvelun täydentävän nykyisiä palveluita?</p>